Przystanek historia

https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/ruch-socjalistyczny/129483,Herman-Lieberman-Minister-sprawiedliwosci-w-Rzadzie-RP-na-uchodzstwie.html

Symboliczny grób Hermana Liebermana na nowym cmentarzu żydowskim w Przemyślu, 2017 r. (fot. Wikimedia Commons/Jarosław Góralczyk – Praca własna/CC BY-SA 4.0)

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Herman Lieberman. Minister sprawiedliwości w Rządzie RP na uchodźstwie

OKRES HISTORYCZNY

(1863-1918) Ku Niepodległej (1918-1922) Odrodzenie Niepodległej (1922-1939) II Rzeczpospolita (1939-1945) II wojna światowa

Autor: MATEUSZ UŁANOWICZ 21.10.2026

Był wybitnym prawnikiem, posłem do parlamentu wiedeńskiego oraz do Sejmu Ustawodawczego i Sejmów I, II i III kadencji. Skazany w procesie brzeskim,

zdecydował się na emigrację, gdzie zastał go wybuch II wojny światowej. Zmarł nagle dnia 21 października 1941 r., krótko po objęciu teki szefa resortu sprawiedliwości w rządzie Władysława Sikorskiego.

Herman Lieberman urodził się 3 stycznia 1870 r. w Drohobyczu w ówczesnym Cesarstwie Austro-Węgierskim w rodzinie Józefa Henryka oraz Herminy z Fuksów. Pomimo tego, iż Liebermanowie byli narodowości żydowskiej, bardzo duży wpływ na życie rodziny wywierał katolicyzm.

Podczas nauki w drohobyckim gimnazjum Herman Lieberman po raz pierwszy zetknął się z ideologią socjalistyczną. Kolejną placówką, w której pobierał edukację, było gimnazjum w Stryju. Herman Lieberman stanął w nim na czele organizacji Socjomatetów, której członkowie dyskutowali o wyzysku robotników i przygotowywali się do walki o niepodległość Polski. Podobieństwo nazwy organizacji do wileńskich Filaretów nie jest przypadkowe, ponieważ Hermana Liebermana i jego kolegów bardzo fascynowało stowarzyszenie, do którego należał m.in. Adam Mickiewicz. W 1888 r. Herman Lieberman zdał egzamin dojrzałości.

Podróż do Europy Zachodniej i edukacja prawnicza

Po ukończeniu nauki w Stryju Herman Lieberman przeprowadził się do Wiednia. W stolicy Cesarstwa Austro-Węgierskiego rozpoczął studia prawnicze, które zdecydował się przerwać.

Było to umotywowane chęcią odbycia podróży do Europy Zachodniej. Z tej przyczyny Herman Lieberman udał się do Zurychu, a następnie do Paryża. Przy okazji nawiązał kontakty z wieloma działaczami socjalistycznymi.

Po powrocie do Polski Lieberman ukończył prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1894 r. został aplikantem adwokackim w Rzeszowie. Trzy lata później Herman Lieberman zdał egzamin zawodowy i otworzył własną kancelarię w Przemyślu.

Herman Lieberman na fotografii z 1927 r. (fot. z zasobu NAC)

Początki działalności politycznej oraz walka o niepodległość Polski

Młodzieńcze zafascynowanie ruchem socjalistycznym spowodowało u Hermana Liebermana chęć podjęcia aktywności politycznej. Będąc adwokatem w Przemyślu, Lieberman należał do Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Prawdziwy rozkwit jego kariery nastąpił jednak w 1907 r., kiedy został on posłem do parlamentu wiedeńskiego. Herman Lieberman sprawował ten mandat aż do upadku monarchii austro-węgierskiej w 1918 r.

Wspomniany okres wiąże się również z działalnością niepodległościową Hermana Liebermana. Podczas I wojny światowej przydzielono go do Komendy Legionów Polskich. Służbę ukończył w maju 1917 r. w stopniu porucznika.

Wykorzystując swoje wykształcenie prawnicze oraz umiejętności krasomówcze, w 1918 r. Herman Lieberman występował jako obrońca w sprawie karnej, w której na ławie oskarżonych zasiedli legioniści z Drugiej Brygady. Żołnierzom przypisywano popełnienie przestępstwa dezercji. Co istotne, zabiegi Hermana Liebermana zakończyły się uniewinnieniem oskarżonych.

Niepodległa Rzeczypospolita Polska oraz tzw. proces brzeski

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę Herman Lieberman został posłem na Sejm Ustawodawczy oraz

Sejmy I, II i III kadencji. Zasilał w nich szeregi Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów, łącząc pełnienie funkcji poselskich z prowadzeniem kancelarii adwokackiej w Warszawie.

**Zjazd posłów Centrolewu, 1930 r.
W pierwszym rzędzie widoczni:
senator Andrzej Strug, posłowie:
Herman Lieberman, Adam
Chądzyński i Edward Pepłowski,
NN, Ludwik Gdyk, Jan Woźnicki.
(fot. z zasobu NAC)**

Dojście do władzy piłsudczyków w maju 1926 r. znacznie wpłynęło na dalsze losy Hermana Liebermana. Będąc referentem komisji budżetowej, dnia 20 marca 1929 r. zgłosił wniosek o postawienie ministra skarbu, Gabriela Czechowicza, przed Trybunałem Stanu. Polityk został przez Liebermana oskarżony o defraudację 8 milionów złotych na kampanię wyborczą Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, skupiającego zwolenników Józefa Piłsudskiego. Poza tym adwokat zaangażował się w działalność tzw. Centrolewu, jednoczącego opozycję antysanacyjną.

Aktywność Hermana Liebermana naraziła go na represje ze strony piłsudczyków. W nocy z 9 na 10 września 1930 r. został on aresztowany i przewieziony do twierdzy w Brześciu nad Bugiem. W drodze do Brześcia Liebermana brutalnie pobito. Następnie więziono go wraz z innymi przedstawicielami opozycji – m.in. Wincentym Witosem i Wojciechem Korfantym. W listopadzie 1930 r. posłowie zostali oskarżeni o próbę zamachu stanu i tymczasowo wypuszczeni na wolność.

Oskarżeni w procesie Brzeskim (od lewej): Herman Lieberman, Wincenty Witos i Kazimierz Bagiński podczas przerwy w rozprawie, ok. 1931-1932 r. (fot. z zasobu NAC)

W wyniku tzw. procesu brzeskiego Hermana Liebermana skazano na dwa i pół roku pozbawienia wolności. Nie czekając na ogłoszenie wyroku, 4 października 1933 r. poseł zdecydował się opuścić kraj, wyjeżdżając do Czechosłowacji, a następnie do Francji. W Paryżu zaczął spisywać swoje wspomnienia.

II wojna światowa oraz okoliczności śmierci

Po ukonstytuowaniu się Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie Herman Lieberman został jednym z trzech wiceprezesów tzw. Rady Narodowej. Po kapitulacji Francji w czerwcu 1940 r. wyjechał do Londynu. Od dnia 3 września 1941 r. pełnił godność ministra sprawiedliwości w rządzie Władysława Sikorskiego. Prawnik zdecydował się przyjąć tę posadę, będąc już osobą poważnie chorą.

Poseł Herman Lieberman przemawiający podczas posiedzenia władz polskich na uchodźstwie, 4 czerwca 1941 r. Wśród słuchaczy widoczni m.in. (siedzący od lewiej): generał Władysław Sikorski, prezydent Władysław Raczkiewicz, minister Stanisław Stroński. (fot. z zasobu NAC)

Teka ministerialna była dzierżona przez Hermana Liebermana tylko przez kilka tygodni. Dnia 20 października wieczorem szef resortu sprawiedliwości obecny był na zebraniu Stowarzyszenia Prawników Polskich w Londynie, podczas którego wygłosił płomienną mowę na temat praworządności w powojennej Polsce. Po powrocie do domu Herman Lieberman podjął próbę wyjścia z samochodu, w trakcie której dostał wylewu krwi do mózgu. Podjęta reanimacja nie przyniosła pozytywnych rezultatów. Minister sprawiedliwości zmarł dnia 21 października 1941 r. o godz. 5:00.

Nagły zgon Hermana Liebermana odbił się szerokim echem wśród przedstawicieli władz Rzeczypospolitej Polskiej oraz londyńskiej Polonii. Wieczorem dnia 21 października miało miejsce specjalne posiedzenie Rady Ministrów, podczas którego gen. Władysław Sikorski wygłosił okolicznościowe przemówienie. Rada Ministrów podjęła również uchwałę o odznaczeniu zmarłego Orderem Orła Białego, do której przychylił się Prezydent Władysław Raczkiewicz.

Pośmiertna dekoracja orderem

Orła Białego, 24 października 1941 r. Na pierwszym planie prezydent RP Władysław Raczkiewicz. Widoczni także m.in.: gen.Marian Żegota-Januszajtis, gen. Izydor Modelski, August Zaleski, Adam Romer. (fot. z zasobu NAC)

Uroczystości pogrzebowe na cmentarzu Highgate, 24 października 1941 r. Przemawia gen. Władysław Sikorski. (fot. z zasobu NAC)

Trumna z ciałem Hermana Liebermana została wystawiona w gmachu Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej. Dnia 24 października – zgodnie z życzeniem zmarłego – jego doczesne szczątki spoczęły na londyńskim cmentarzu Highgate. Miejsce to nie było przypadkowe, ponieważ Hermana Liebermana pochowano obok Stanisława Worcella (1799-1857) – polityka i publicysty o poglądach socjalistycznych, którym bardzo inspirował się zmarły.

Ówczesna prasa podkreślała, iż po zwycięskiej batalii z hitlerowskimi Niemcami ciało Hermana Liebermana miało powrócić do Ojczyzny. Tak się jednak nie stało. Do dnia dzisiejszego jego szczątki spoczywają na cmentarzu Highgate, niemal w całkowitym zapomnieniu. Symboliczny nagrobek Hermana Liebermana znajduje się na cmentarzu żydowskim w Przemyślu.

Miejsce pochówku Hermana Liebermana w Londynie, 2022 r. (fot. Wikimedia Commons/NomenNescio14 – Praca własna/CC BY-SA 4.0)

Symboliczny grób Hermana Liebermana na nowym cmentarzu żydowskim w Przemyślu, 2017 r. (fot. Wikimedia Commons/Jarosław Góralczyk – Praca własna/CC BY-SA 4.0)

COFNIJ SIĘ